

УДК 7.038.54:[504.61:621.39]:502.174](477-25)Чорнобиль
DOI <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i31.996>

О. І. Ліщинська

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5659-0076>

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри теорії та історії культури

Львівського національного університету імені Івана Франка

ІДЕЯ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ ЧОРНОБИЛЯ: ЕСТЕТИЧНИЙ ДОСВІД ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ТРАГЕДІЇ

Постановка проблеми. Чорнобильська катастрофа – тема національно значуща і досі болісна. Розгляд та осмислення різних аспектів аварії на ЧАЕС є злободенним і гостро актуальним. Цьогоріч відзначаємо 35-ті роковини трагедії, тому громадськість знову прикута увагою до цієї теми. Катастрофа вселенського масштабу не залишає байдужими і світову громадськість. Маємо багато прикладів висвітлення чорнобильської трагедії науковцями, митцями, громадськими активістами світу. Яскравим прикладом є мінісеріал «Чорнобиль» (2019 р.), який нещодавно викликав велике зацікавлення і поцінування не лише серед глядачів, а й серед експертів. Так, кінофільм отримав дев'ятнадцять номінацій престижної премії «Еммі» і був визнаний найкращим мінісеріалом року.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цариною опрацювання теми Чорнобильської катастрофи стала література і такі відомі автори, як О. Гончар, І. Драч, Л. Костенко, Б. Олійник, Ю. Щербак, В. Яворівський, а також С. Алексієвич, А. Адамович, Р. Барадулін, І. Шамякін та ін. Науково-дослідницькі, філософські, етичні праці цій темі присвятили Т. Гундорова, Н. Барановська, Г. Бондаренко, О. Бондаренко, Т. Гардашук та ін. Мистецькі інтерпретації техногенної катастрофи здійснили О. Баршинова, Б. Ворон, В. Головка, Т. Гундорова, Т. Злобіна, О. Петрова, В. Підгора, В. Сидоренко, К. Скуридіна, М. Хрущак та ін. Злободенність проблеми подолання наслідків Чорнобильської аварії актуалізує подальший науковий пошук. Великий світоглядний, науково-теоретичний і практичний прикладний інтерес мають ідеї щодо відновлення, відродження зони відчуження, подолання духовної кризи, спричиненої техногенною екологічною катастрофою. Так, **мета статті** – висвітлити філософсько-естетичні та мистецькі варіанти ревіталізації Чорнобиля.

Виклад основного матеріалу. Аварія на Чорнобильській АЕС, зважаючи на об'єктивні і суб'єктивні причини, зумовлені, зокрема, відповідним історичним моментом, розпочинає якісно нову віху української історії і культури. Падіння Берлінської стіни започаткувало тектонічний зсув

геополітичних процесів у світовому масштабі. Зазнав краху СРСР, розпавшись на незалежні держави, Україна здобула суверенітет. В українській культурі окреслився перехід від радянського/пострадянського до постмодерністського періоду.

Роль Чорнобильської аварії для української культури, на думку багатьох науковців, філософів, митців, неабияка. Чи не найповніший аналіз окреслених питань зробила Т. Гундорова у праці «Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодерн» [7]. Чорнобиль, на думку дослідниці, є символом в українській культурі кінця ХХ ст., це точка неповернення до радянського минулого, початок нової доби – постмодернізму. «Духовний Чорнобиль», за Т. Гундоровою, є символом вселенської катастрофи, охоплює українську соціокультурну реальність і всі її царини (мову, віру, екологію, культуру) і становить велетенську загрозу для національно-культурного буття [7; див. також 6].

Отже, «Чорнобиль» – це не просто історична подія, локалізована в просторі і часі, а метафора, означення трагедії, катастрофи, руйнації, болю, страждання. Це лихо, що стосується кожного, адже це втрата дому, відрив від материнської землі, понівечена природа, втрата спокою і миру.

Естетична царина відгукується на трагічну знакову подію всіма можливими виявами. Для окреслення феномену мистецтва, що виникає після трагедії і зумовлене нею, дослідники вживають поняття «постчорнобильський арт». Естетичне осмислення трагедії відбувається поліфонічно. тобто багатоголоссям мистецьких мов і стилів, видів і жанрів. Царину літератури, окрім вищезгаданих авторів, представляє Ф. Ландрі («Повернення до Прип'яті»), Ф. Пол, Дж. Роллінз, М.К. Сміт, Г. Тенев, Дж. Шепард; музики – М. Тарівердієв (симфонія для органа «Чорнобиль»); кіномистецтва – фільми «Розпад» М. Белікова (1990 р.), «Аврора» О. Байрак (2006 р.), «Голоси Чорнобиля» Пола Крухтена (2016 р.), знятий за твором С. Алексієвич «Чорнобильська молитва. Хроніка майбутнього». У сфері живопису твори чорнобильської тематики належать пензлю Р. Гуменюка, П. Ємця, Х. Катракіс, Ю. Нікітіна, Г. Сенченка та ін.

Можемо виокремити такі змістовно-тематичні вектори в естетиці постчорнобильського арту, як: меморіалізація події, творення віртуальної поставарійної реальності, антиутопічні візії, мотив попередження техногенних катастроф, а також ревіталізація – відновлення понівеченої землі, відродження життя у зоні відчуження [9, с. 154].

Великий науково-теоретичний інтерес і, що особливо важливо, практичну значущість становить ідея ревіталізації чорнобильської зони відчуження [10, с. 187–188]. Етимологічно слово «ревіталізація» пов'язане з латинськими словами «re» і «vita» – «відновлення» і «життя». Отже, ревіталізація як відновлення життя чи не найбільше відповідає головному завданню, що постало одразу після катастрофи, – подолання спричинених вибухом руйнацій, як-от відбудова, повернення до життя, підйом, віднова і відродження.

Теорія і практика ревіталізації зони відчуження може бути втілена через такі ідеї, як: принцип неперервності життя, використання потенціалу мистецтва (арттерапія, артпроекти віталізації), життєтворчі міфи і міфологеми, формування нового екологічного світогляду, проекти відновлення й оживлення чорнобильських теренів.

Ревіталізація через неперервність життя в зоні відчуження. Варто наголосити, що наявність флори і фауни, життя та діяльність людей після катастрофи не припинилися. Звернемося до міркувань О. Бондаренка – ядерного фізика, доктора біологічних наук (за спеціальністю радіобіологія), свого часу директора науково-виробничого підприємства «Чорнобильський радіоекологічний центр». На його думку, неперервність життя підтверджує і діяльність ЧАЕС, робота довкола зведення Саркофага-2, підприємницька діяльність щодо вивезення деревини, металобрухту, ведення торгівлі; перебування самоселів, новоприбулих поселенців, гостей і туристів (останніх щороку налічують по кілька десятків тисяч) [3; 4].

Незважаючи на сплюндровану і понівечену радіаційним забрудненням землю, не всі мешканці чорнобильської зони покинули домівки. Життя в зоні тривало безперервно і продовжується нині. Деякі люди категорично відмовилися покинути домівки після аварії. Підтвердженнь цьому маємо чимало. Мистецьке осмислення різних аспектів життя самоселів розкриває фототрилогія А. Бородавки й О. Анісімова «Ляльки Чорнобиля», «Обличчя Чорнобиля» і «Дороги Чорнобиля». У трилогії чорно-білі світлини, пряма мова, документи правдиво показують життя людей у Чорнобилі. Документальним підтвердженням продовження життя в Чорнобилі є фільм американських режисерок Холлі Морріс і Енн Богарт «The Babushkas of Chernobyl» («Чорнобильські бабусі»), знятий у 2015 р. Відвідавши

у 2010 р. зону відчуження, авторки створили кінодокумент про сильних духом, незламних мешканок чорнобильської зони. Запорукою їх стійкості є велетенська любов до батьківського краю і вкорінене почуття гумору.

Ревіталізація через мистецьку практику. Потужним засобом відродження чорнобильської землі і постраждалих людей є художня практика. Артдіяльність слугує оживленню, оновленню, оздоровленню на індивідуальному (особистісному) і на суспільному (загальнолюдському) рівнях. На індивідуальному рівні художня практика набуває терапевтичної форми, є компенсацією індивідуальних втрат, травм, розчарувань. На суспільному (загальнокультурному) рівні мистецтво дає полегшення чи звільнення від вселенської катастрофи, відновлює віру в добро і світле майбуття, гоїть суспільні травми і рани.

Через терапевтичний ефект мистецтва знайшли зцілення багато людей, безпосередньо чи побічно причетних до аварії. Болісні переживання, втрата рідного дому, хвороби власні і близьких, спустошення і відчай вдалося подолати саме завдяки мистецтву. У цьому руслі показовою є життєдіяльність О. Векленка. У минулому ліквідатор аварії на Чорнобильській станції, нині художник, професор Харківського державного університету дизайну і мистецтва. Його творчість спрямована на осмислення Чорнобиля та екологічних загроз сьогодення. Насамперед це вилилося в організацію і керівництво роботою асоціації дизайнерів-графіків «4-й Блок». Об'єднання засноване в 1991 р. з нагоди п'ятиріччя аварії, його назва фіксує згадку про вибух енергоблоку ЧАЕС. Діяльність О. Векленка демонструє ревіталізаційний ефект не лише на особистісному рівні, а й на інституційному. Поява мистецької групи, її креативна місія і всі творчі проекти підпорядковані екологічній тематиці. Насамперед це проведення трієнале – щотрирічного міжнародного фестивалю графічного дизайну. Фестиваль збирає талановитих і екологічно свідомих графіків світу, які активно пропагують екологічне мислення і спосіб життя. На форумі 2018 р. під загальною темою «Жіночий погляд: заклик до дії» відбулася презентація книги О. Векленка «Чорнобиль: етюди з природи». Досвід проведення екотрієнале засвідчує, що лаконічна і виразна мова плаката, обговорення проблем довкілля у мистецьких та інтелектуальних наукових колах формують новий екологічний світогляд, а також сприяють ідеї відновлення і відродження сплюндрованої чорнобильської землі.

Ще одним прикладом є творчий шлях Христини Катракіс. Чорнобильська аварія спричинила особисту трагедію. Через згубний вплив радіації мисткиня втратила новонароджену дитину. Глибокі переживання підштовхнули її до

живописання і трансформувалися в серію картин під назвою «Зона».

Актуалізацію теми Чорнобиля послідовно проводить Ната Жижченко у проєкті ONUKA. Широко відомі її пісні екологічного спрямування. Свого часу вона захистила магістерську роботу про вплив аварії на ЧАЕС на культуру поліського регіону. Причина звернення до екологічної тематики зумовлена особистим досвідом, адже її батько був ліквідатором наслідків аварії 1986–1988 рр. Н. Жижченко зізналася: «Чорнобиль проростає з мене, як ті берізки на дев'ятому поверсі будинків в зоні відчуження... Чорнобиль так чіпляє, що потім ніколи не відпустить» [8].

Мистецтво пропонує різні шляхи оздоровлення, в чому також виявляється ідея мистецької ревіталізації зони відчуження. Креативні інтерпретації екологічної проблеми демонструє царина дизайну. Так, на 57 Венеційській бієнале 2017 р. Ізаґус Тауш представила оригінальний проєкт – сукню «Чорнобиль». Твір виник під впливом трагічної історії двох закоханих, розлучених у день весілля Чорнобильською катастрофою (за сюжетом українсько-французького фільму «Земля забуття»). Перформерка в образі нареченої виступала в сукні з протигазів, а її голову прикрашав вінок із кольоровими стрічками. Так, цей проєкт не лише розкривав трагічні моменти техногенної катастрофи, а й слугував провісником відродження і продовження життя [12].

Через творчість проступає прогностична оцінка майбутнього. Мистецтво набуває футурологічного сенсу, в креативний спосіб пропонує шляхи розгортання майбутнього. Так, О. Забужко в есеї «Планета Полин: Довженко – Тарковський – фон Трієр, або Дискурс нового жаху» пише про передбачення Чорнобиля у згаданих митців, а також про власні передчуття, що вилилися у вірші «чорнобильського циклу» [цит. за 11].

Аналогічним прикладом є феномен М. Приймаченко. Її рідне село Болотня на Київщині потрапило в радіаційно забруднену зону. Художниця створила цикл картин на чорнобильську тематику [5]. Так, картину «Галочка літає свого хазяїна шукає» («Пам'яті Валерія Ходімчука», 1986 р.) можна інтерпретувати як своєрідне втілення мрії про духовне відродження ліквідаторів. На картині «Кочубарки» (1987 р.) пташки райдужних кольорів із гостролезими колесами біля хвостів і на голівках вносять напруження і відчуття тривоги. На картині «Четвертий енергоблок» (1988 р.) мисткиня зобразила енергоблок увесь завітчаний, довкруг – птаство, хлопці і дівчата в національних строях. Красномовний підпис до картини: «Отаким снівським четвертий блок. По ньому будуть рости квіточки. А будуть нести діточки квіточки. Як пам'ятник буде навек. Коло нього будуть прилітати голубочки. Наші

герої спасли нас. Пішли від нас». Варто згадати також картину-посвяту президенту США «Господін Рейган, На цю картину подивися і удумайся, яка ця Атом важка і тяжола і нерозумна...» (1986 р.). На полотні змальовано фантастичного зловісного зубатого червоно-синього звіра «атома» з гострими шипами і з довжелезним язиком. До «чорнобильської» серії належить картина «Старий дід пас корову біля четвертого блоку» (1987 р.) з дуже красномовним підписом на звороті: «Старий дід пас корову біля четвертого блоку і надів на коровку капронові мішки щоб не захворіла. А вона травичку кушає і діда не слухає». І картини-провісники лиха, і постчорнобильські твори М. Приймаченко дають потужний заряд життєдайної енергії, вселяють віру у незнищенність українського народу і його землі. Світосприйняття художниці пройняте народною міфологією, вітальна колористичність і потужна енергетика творів народної майстрині мають невичерпний ревіталізаційний потенціал.

Ревіталізація через творення міфів і міфологізацію. У Чорнобилі нашаровуються буттєві і темпоральні пласти, реальність та ірреальність. А це дає підстави для міфотворчості. Музичною інтерпретацією співіснування минулого і сучасного, квітучого життя до аварії і страшної антиутопічної картини може слугувати композиція легендарних Pink Floyd під назвою «Marooned», записана у 2014 р. Калейдоскопічна зміна кадрів міста Прип'яті до і після аварії викликає відчуття нереальності, роздвоєності, віртуального нашарування щасливого доаварійного життя і нищення, руйнації, спустошення.

Міфи і міфологеми, породжені раптовістю ситуації до і після Чорнобиля, знаходять наукове опрацювання. Так, Г. Бондаренко вивчає чорнобильську міфотворчість і фольклоризацію [2, с. 125–126]. Етнографічний матеріал дає дослідниці підстави виокремити міфи про чудотворні ікони св. Миколи-Угодника з Чорнобильського Свято-Іллінського храму, св. Феодосія Чернігівського – заступника міста Чернігова. Один із міфів, передаваних місцевими мешканцями, пов'язує аварію на ЧАЕС із нищенням могил чорнобильських цадиків. Міфічне забарвлення мають також версії відсилення до передбачень катастрофи у Біблії і в Нострадамуса [11].

Ревіталізація як оживлення території. Вищезгаданий учений-радіобіолог, директор «Чорнобильського радіоекологічного центру» О. Бондаренко серед головних перешкод ревіталізації теренів називає відсутність позитивного мислення і потрактування себе «жертвами Чорнобиля» [3]. Учений пропонує різні варіанти освоєння занедбаних територій, указує на позитивний потенціал напрацювань японської компанії Zena System щодо системи збирання енергії вітру –

«Повітряної вежі», що поєднає електростанцію, об'єкти туризму, відповідні підприємства, як-от завод з опріснення води і т.ін. [3].

Серед проєктів ревіталізації чорнобильської зони – розробка об'єктів інфраструктури архітекторки А. Агеєвої [1]. Головне завдання, яке поставила авторка, – соціалізувати територію зони відчуження. Основним елементом планованої розробки є проєкт залізниці, піднятої над поверхнею землі на 4–6 м, з чотирма станціями, довкола якої і буде влаштовано інші об'єкти, як-от модульні житлові будинки на зразок бджолиних сот. Усі будівлі розміщено на незабруднених територіях. Проєктовані А. Агеєвою ревіталізаційні об'єкти мають сформувати контур для подальшого розвитку об'єктів у зоні відчуження, акцентувати на екологічності, економічній вигоді і самодостатності.

Мистецька ревіталізація зони відчуження відбувається і за допомогою стріт-арту та творення муралів у Чорнобилі і Прип'яті. До 30-ї річниці аварії португальський художник Антоніо Коррейя (Pantonio) розписав покинуту будівлю зображенням синьо-зелених кроликів як символічним втіленням відродження життя. Австралійський стріт-артист Гвідо ван Хелтен створив мурал із зображенням лікаря, який закриває руками обличчя. Цей твір на п'ятому реакторі ЧАЕС присвячений усім постраждалим у зоні лиха ліквідаторам. У 2019 р. на фасаді одної з будівель атомної станції В. Коршунов намалював коней Пржевальського, які були заселені в зону відчуження і добре прижилися, а також велетенську долоню, що управляє атомом і символізує науково-технічні відкриття задля відродження й оновлення постраждалої території. Восени 2019 р. в покинутій радіолокаційній станції «Дуга» влаштували проєкт під назвою «Артефакт», ця артефакція перетворилася на диджитал-скульптуру «Чорнобильське сяйво».

Ревіталізація через творення нового екологічного світогляду. Г. Бондаренко справедливо вважає, що Чорнобиль започаткував новий екологічний світогляд, світосприйняття і спосіб життя [2, с. 122]. Тут важливу роль відіграють різні аспекти духовності: морально-етичний, аксіологічний, естетичний. Тільки гармонійне поєднання різних царин соціокультурного буття забезпечить формування нової екологічної культури. Хорошим варіантом є різноманітні культурні події екологічного спрямування. Це і наукові форуми, і мистецькі акції, і громадські ініціативи. Уже двадцять п'ять років поспіль відбувається Всеукраїнський ленд-арт симпозиум «Простір покордоння» (за ініціативи Г. Гідори (с. Могриця Сумської області)). Це масштабний екологічний мистецький майданчик ленд-арту, що збирає багатьох зацікавлених і формує потуж-

ний екологічно-культурний пласт. Варто також згадати мистецькі екологічні фестивалі «ЕКО-няка», «ДЕКОрація» (Львів), «ЕкоЧашка» (Київ), «Карпатський протяг» (Івано-Франківськ), «ЛісРук» (Ірпінь), «Натура-фест», «Трипільське коло», «Всеукраїнська подія «Чистofest», Zero Waste Fest тощо.

Висновки. Варто зазначити, що Чорнобильська катастрофа значно вплинула на нашу історію і позначилася на всіх сферах культури. Естетична царина відгукується на цю подію поліфонією мистецьких видів, жанрів, стилів. Серед змістовно-тематичних векторів вагомим із науково-теоретичної і практично точки зору є ідея ревіталізації (відродження). Ця ідея втілюється через принцип неперервності життя в зоні відчуження, артпроєкти віталізації, арттерапію, життєтворчі міфи, а також формування нового екологічного світогляду.

Література

1. Агеєва А. Ревіталізація чорнобильської зони. Разработка объектов туристической инфраструктуры. URL: <http://zaarchitects.com/ru/projects/1/78-chernobyl>
2. Бондаренко Г. Чорнобиль: у вимірі постгуманізму. *Народна творчість та етнологія*. 2007. № 2. С. 121–126. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/43213/22-Bondarenko.pdf?sequence=1>
3. Бондаренко О. Освоєння земель Чорнобильської зони відчуження – проєктуємо майбутнє разом. URL: <http://urps-notices.blogspot.com/2011/02/blog-post.html>
4. Бондаренко О. Чи придатне місто Чорнобиль для проживання людей з огляду на радіологічний фактор? URL: http://urps-notices.blogspot.com/2012/08/blog-post_23.html
5. Ворон Б. Чорнобильський бестіарій Марії Приймаченко. *Мистецький альманах Артес*. URL: <https://artes-almanac.com/maria-pryimachenko/>
6. Гундорова Т. ПостЧорнобиль: катастрофізм як нова національна ідея. URL: <http://life.pravda.com.ua/columns/2012/04/26/101231/>
7. Гундорова Т. Чорнобиль і віртуальність. *Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодерн*. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/chornobyl-virtualnist-i-kryza-movy>
8. «Трагедія наша, а катастрофа вселенська»: ONUKA про свій Чорнобиль. URL: <https://platfor.ma/topics/people/tragediya-nasha-katastrofa-vselska-onuka-pro-svij-chornobyl/>
9. Ліщинська О. Екологічна трагедія Чорнобиля у візуальному мистецтві: філософсько-естетичне осмислення та інтерпретації. *Culturologica Slovaca / Internetov asopis*. Katedra kulturologie filozofickej fakulty Univerzity Kon tant na Filozofa v Nitre. Hlavn redaktor: Miroslav Ballay. 2018. № 3. С. 152–159.
10. Ліщинська О. Ідея ревіталізації Чорнобиля у візуальній культурі. *Тези звітної наукової конференції філософського факультету*. Відп. за випуск Л. Рижак, Н. Жигайло. Львів, 2020. С. 187–189.

11. Сіробаб Н. Зоря полин: пророцтва щодо Чорнобильської катастрофи в кіно та літературі. URL: <http://kolo.news/category/suspilstvo/3378>

12. Сухомлинова І. Апокаліпсис та відродження у вбраннях-протестах Ізаґус Тауш. URL: <https://artukraine.com.ua/a/apokalipsis-ta-vidrozhennya-u-vbrannya-protestakh-izagus-taush/#.yrvzl4gzy2w>

Анотація

Ліщинська О. І. Ідея ревіталізації Чорнобиля: естетичний досвід подолання наслідків екологічної трагедії. – Стаття.

У статті актуалізовано проблему наслідків Чорнобильської катастрофи, 35-річчя якої громадськість відзначає у 2021 р. Указано, що аварія на ЧАЕС відкриває новий постмодерністський період української культури і набуває метафоричного сенсу – вселенської трагедії. Проаналізовано, як естетична царина відгукується на цю подію у феномені постчорнобильського мистецтва. Перелічено духовні сфери осмислення Чорнобиля, як-от література, музика, кіно, образотворче мистецтво, дизайн.

Виокремлено низку змістовно-тематичних векторів постчорнобильського мистецтва, як-от меморіалізація, антиутопічні картини, ідея попередження техногенних катастроф, ревіталізація. Закцентовано на ідеї ревіталізації – відновленні і відродженні життя у зоні відчуження. Естетичні та мистецькі вияви ревіталізації представлено через такі ідеї, як принципи неперервності життя, арттерапія, артпроекти віталізації, життєтворчі міфи, формування нового екологічного світогляду. Неперервність життя в Чорнобилі підтверджено за допомогою мистецьких творів: фотопроекту А. Бородавкі та О. Анісімова, фільму Х. Морріс і Е. Богарт «Чорнобильські бабусі». Показано, що мистецтво має терапевтичну дію й оздоровлює митців, причетних до аварії (як-от О. Векленко, Х. Катракіс, Н. Жижченко). Обґрунтовано, що мистецька ревіталізація відбувається за допомогою проєктів, як-от дизайнерська робота І. Тауш для 57 Венеційської бієнале, стріт-арт твори А. Коррейя, Г. Ван Хелтена. Розглянуто перспективні задуми ревіталізації занедбаних територій: архітектурну розробку японської компанії Zena System, проєкт розбудови інфраструктури Чорнобиля архітекторки А. Агеєвої та ін. Пропоновані до розгляду ревіталізаційні проєкти мають сприяти подальшому розвитку об'єктів у зоні відчуження, акцентувати на екологічності, соціальній та економічній вигоді, візуальній виразності. Показано, як мистецькі екологічні ініціативи (ленд-арт симпозіум «Простір покордоння»,

екологічні фестивалі тощо) формують новий екологічний світогляд, що стане запорукою оновлення і відродження чорнобильської зони відчуження.

Ключові слова: Чорнобиль, мистецтво, ревіталізація, арттерапія, екологічний світогляд.

Summary

Lishchynska O. I. The idea of Chernobyl revitalization: an aesthetic experience of overcoming the environmental disaster consequences. – Article.

The article actualizes the problem of the Chernobyl disaster consequences, the 35th anniversary of which the public commemorates in 2021. The paper indicates that the Chernobyl accident has opened a new postmodern period of Ukrainian culture and became a metaphor for the universal disaster. The emergence of post-Chernobyl art as a reaction of the aesthetic field to this event is analyzed. Areas of tragedy interpretation are listed: literature, music, cinema, fine arts, design. The thematic vectors of post-Chernobyl art are highlighted: memorialization, dystopian paintings, the idea of prevention of man-caused catastrophes, revitalization. The paper focuses on the idea of revitalization – the restoration and revival of life in the exclusion zone. Aesthetic and artistic manifestations of revitalization are presented through the following ideas: the principle of continuity of life, art therapy, vitalization art projects, life-creating myths, the formation of a new ecological mindset. The continuity of life in Chernobyl is confirmed by the following works of art: photo project by A. Borodavka and O. Anisimov, “The Babushkas of Chernobyl” a film directed by Holly Morris and Anne Bogart. It is indicated that art has a therapeutic effect and heals artists involved in the accident (for example, O. Veklenko, H. Katrakis, N. Zhyzhchenko). It is substantiated that artistic revitalization happens with the help of art projects: design work by I. Taush for the 57th Venice Biennale, street artworks by A. Correia, G. Van Helten. The article considers promising plans for the revitalization of abandoned areas: the architectural development of the Japanese company Zena System, the Chernobyl infrastructure development project by architects A. Ageeva and others. The revitalization projects proposed for revision contribute to the further development of objects in the area of sensation, focus on environmental, social, and economic benefits, visual expressiveness. The paper indicates how artistic ecological initiatives (land-art symposium “Space of Borderland”, ecological festivals, etc.) shape the new ecological mindset which will become a base of the renewal and revival of the Chernobyl Exclusion Zone.

Key words: Chernobyl, art, revitalization, art therapy, ecological worldview.